

ยูเครน VS รัสเซีย : กรณีพิพาทเรื่องราคาก๊าซธรรมชาติ

เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2549 ที่ผ่านมา รัสเซียซึ่งเป็นผู้ผลิตก๊าซธรรมชาติรายใหญ่อันดับหนึ่งของโลก ได้ระงับการส่งก๊าซธรรมชาติไปยูเครน หลังจากที่ยูเครนปฏิเสธจะชำระค่าก๊าซธรรมชาติ ที่รัสเซียปรับเพิ่มขึ้นจาก 50 ดอลลาร์สหรัฐ เป็น 230 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร เพื่อให้ใกล้เคียงกับราคาก๊าซธรรมชาติที่รัสเซียขายให้กับประเทศในยุโรป ซึ่งมีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 240 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร แม้ว่าภายหลังประธานาธิบดี Vladimir Putin ของรัสเซีย เสนอจะตรึงราคาก๊าซธรรมชาติที่รัสเซียขายให้กับยูเครนไว้ที่ระดับเดิมต่อไปอีก 3 เดือน ก่อนปรับขึ้นในภายหลัง รวมทั้งเสนอจะให้เงินกู้แก่ยูเครนเพื่อใช้ชำระค่าก๊าซ แต่ยูเครนได้ปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นเพียง 3 วัน ยูเครนและรัสเซียก็สามารถเจรจาหาข้อยุติระหว่างกันได้สำเร็จ ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกา และกลุ่มสหภาพยุโรป (European Union : EU) ซึ่งมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับยูเครน ได้ออกมาแสดงท่าทีไม่เห็นด้วยกับการกระทำของรัสเซีย เนื่องจากการระงับการส่งก๊าซธรรมชาติของรัสเซียไปยูเครนในครั้งนี้ ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อยูเครนเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อหลายประเทศในยุโรป อาทิ ออสเตรีย โครเอเชีย ฝรั่งเศส เยอรมนี ฮังการี อิตาลี โปแลนด์ โรมาเนีย สโลวาเกีย และสโลวีเนีย ที่พึ่งพาการนำเข้ก๊าซธรรมชาติจากรัสเซีย โดยผ่านท่อส่งก๊าซในยูเครนอีกด้วย

ยูเครนและรัสเซีย ต่างอาศัยกันและกัน

เดิมยูเครนเคยเป็นรัฐหนึ่งของอดีตสหภาพโซเวียต¹ หลังจากยูเครนได้แยกตัวเป็นเอกราชแล้ว ยูเครนต้องพึ่งพาการนำเข้พลังงานจากต่างประเทศสูงถึง 85% ของพลังงานที่ใช้ทั้งหมด โดยเฉพาะก๊าซธรรมชาติ เนื่องจากปริมาณการผลิตก๊าซธรรมชาติของยูเครนลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยยูเครนมีความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติราว 70-80 พันล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ขณะที่สามารถผลิตได้เองเพียง 18 พันล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ทั้งนี้ ยูเครนเป็นผู้นำเข้ก๊าซธรรมชาติมากเป็นอันดับ 4 ของโลก (สูงที่สุดในกลุ่ม CIS) และเป็นผู้บริโภคน้ำมันอันดับ 6 ของโลก โดยมีรัสเซียและเติร์กเมนิสถานเป็นแหล่งนำเข้ก๊าซธรรมชาติที่สำคัญของยูเครน ทั้งนี้ ยูเครนนำเข้ก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียกว่า 30% ของปริมาณการใช้ภายในประเทศทั้งหมด

การค้าขายก๊าซธรรมชาติระหว่างรัสเซียและยูเครนเริ่มเป็นรูปธรรมขึ้นในปี 2545 โดยเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2545 บริษัท Naftogaz ของยูเครน และบริษัท Gazprom ของรัสเซีย ได้ลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติระหว่างกัน โดยมีระยะเวลาสิ้นสุดในปี 2556 ทั้งนี้ ตามสัญญาดังกล่าวรัสเซียจะจ่ายค่าธรรมเนียมการส่งก๊าซธรรมชาติ (Transit Fee) ผ่านท่อส่งก๊าซในยูเครนเป็นก๊าซธรรมชาติปริมาณ 15% ของก๊าซธรรมชาติทั้งหมดที่รัสเซียส่งผ่านท่อส่งก๊าซในยูเครน อย่างไรก็ตาม ในเดือนสิงหาคม 2547 บริษัททั้ง 2 ฝ่าย ได้ทำสัญญาค่าธรรมเนียมการส่งก๊าซผ่านท่อส่งก๊าซ

¹ อดีตสหภาพโซเวียตล่มสลายอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2534 และแยกออกเป็น 15 ประเทศ ได้แก่ รัสเซีย อาร์เมเนีย อาเซอร์ไบจาน เบลารุส เอสโตเนีย จอร์เจีย คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน ลัตเวีย ลิทัวเนีย มอลโดวา ทาจิกิสถาน เติร์กเมนิสถาน ยูเครน และอุซเบกิสถาน ต่อมา 12 ประเทศ (ยกเว้น ประเทศในแถบทะเลบอลติก 3 ประเทศ ได้แก่ เอสโตเนีย ลัตเวีย และลิทัวเนีย ซึ่งแยกตัวออกมาจากอดีตสหภาพโซเวียตตั้งแต่ช่วงปลายปี 2533) ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (The Commonwealth of Independent States : CIS) ขึ้น

ในยูเครนเพิ่มเติมจากเดิม โดยรัสเซียสัญญาจะจ่ายค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นอีกในอัตรา 1.09 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อระยะทาง 100 กิโลเมตร

“ยูเครน-รัสเซีย” ความสัมพันธ์ที่ไม่ลงตัว

ด้วยเหตุผลที่ยูเครนต้องพึ่งพาการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากรัสเซีย ประกอบกับยูเครนเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญในการส่งก๊าซธรรมชาติระหว่างรัสเซียและประเทศในยุโรป ทำให้รัสเซียไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งกับการแยกตัวเป็นเอกราชของยูเครนเมื่อปี 2534 ดังนั้น จึงเริ่มกดดันยูเครนโดยอาศัยก๊าซธรรมชาติเป็นเครื่องมือ โดยในช่วงกว่า 10 ปีที่ผ่านมา รัสเซียได้ระงับการส่งก๊าซธรรมชาติให้ยูเครนถึง 3 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อปี 2535 ครั้งที่ 2 และ 3 ในปี 2536 โดยแต่ละครั้งรัสเซียได้หยุดส่งก๊าซเป็นเวลา 2 วันติดต่อกัน และทุกครั้งยูเครนก็ได้ตอบโต้ด้วยการลดปริมาณก๊าซธรรมชาติที่จะส่งไปยังยุโรปในปริมาณที่เท่ากันด้วย ล่าสุด ในช่วงวันที่ 1-3 มกราคม 2549 ที่ผ่านมา รัสเซียได้ระงับการส่งก๊าซธรรมชาติมายังยูเครนอีกครั้ง โดยมีสาเหตุมาจากการที่นาย Viktor Yushchenko² ประธานาธิบดีคนปัจจุบันของยูเครน มีนโยบายสนับสนุนตะวันตกอย่างชัดเจน ยิ่งทำให้รัสเซียไม่พอใจมากขึ้น และเริ่มใช้ข้อตกลงเรื่องการซื้อขายก๊าซธรรมชาติมากดดันยูเครนนับตั้งแต่เดือนมีนาคม 2548 เป็นต้นมา และทวีความรุนแรงเป็นลำดับ ล่าสุด รัสเซียได้ระงับการส่งก๊าซธรรมชาติให้ยูเครนอีกครั้ง ในช่วงวันที่ 1-3 มกราคม 2549 ที่ผ่านมา และยูเครนก็ได้ตอบโต้รัสเซียเหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา ทำให้ประเทศในทวีปยุโรปแต่ละประเทศได้รับปริมาณก๊าซธรรมชาติลดลงจากที่ตกลงไว้เดิม ซึ่งปริมาณที่ลดลงจะแตกต่างกันไป³ ทั้งนี้ รัสเซียกล่าวหาว่ายูเครนขโมยก๊าซธรรมชาติที่ส่งผ่านท่อก๊าซในยูเครนไปยังยุโรป ขณะที่ยูเครนได้ออกมาปฏิเสธข้อกล่าวหาดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ระบุว่าตนมีสิทธิที่จะดึงก๊าซธรรมชาติในรูปของค่าธรรมเนียมการส่งก๊าซธรรมชาติ ในปริมาณ 15% ของปริมาณก๊าซที่รัสเซียขนส่งผ่านท่อในยูเครนตามข้อตกลงของทั้ง 2 ประเทศ

บทสรุป

เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2549 ทั้งสองฝ่ายได้ข้อสรุปจากการเจรจาระหว่างกัน ดังนี้

- ยูเครนตกลงจะซื้อก๊าซธรรมชาติจากบริษัท Gazprom ของรัสเซีย ผ่านทางบริษัท RosUkEnerg (เป็นบริษัทร่วมทุนระหว่างบริษัท Gazprom บริษัท Naftogaz ธนาคาร Gazprom (ถือหุ้นโดยบริษัท Gazprom) และธนาคาร Raiffeisenbank ของเซอร์เบียและมอนเตเนโกร) โดยบริษัท RosUkEnerg จะซื้อก๊าซธรรมชาติจากบริษัท Gazprom ในราคา 230 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร (เป็นราคาเดียวกับที่รัสเซียเสนอขายให้ยูเครนในช่วงแรก) รวมทั้งจะซื้อก๊าซธรรมชาติจากหุ้นส่วนของบริษัท Gazprom ที่อยู่ในคาซัคสถาน เติร์กเมนิสถาน และอุซเบกิสถาน

² นาย Viktor Yushchenko เข้ารับตำแหน่งเมื่อเดือนมกราคม 2548 วาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี ภายหลังได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเหนือ นาย Viktor Yanukovych ซึ่งเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีของยูเครน ที่รัสเซียให้การหนุนหลัง เนื่องจากมีนโยบายสนับสนุนตะวันออก

³ ประเทศในยุโรปที่ได้รับปริมาณก๊าซลดลง ได้แก่ ฮังการีลดลง 40% จากที่ตกลงไว้เดิม ออสเตรีย โครเอเชีย สโลวาเกีย และสโลวีเนียลดลง 33% ฝรั่งเศสลดลง 25-30% อิตาลีลดลง 24% โรมาเนียลดลง 20% โปแลนด์ลดลง 14% และเยอรมนี (ไม่พบข้อมูลว่าลดลงจำนวนเท่าใด)

ในราคาที่ถูกลงกว่า และจะขายต่อให้กับยูเครนในราคา 95 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร เป็นเวลา 5 ปี ซึ่งราคาที่ตกลงกันใหม่นี้ สูงกว่าราคาที่รัสเซียขายให้ยูเครนเดิมที่ระดับ 50 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตร

- รัสเซียตกลงจะจ่ายค่าธรรมเนียมการส่งก๊าซผ่านท่อในยูเครนในอัตรา 1.60 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อระยะทาง 100 กิโลเมตร (จากเดิม 1.09 ดอลลาร์สหรัฐต่อ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อระยะทาง 100 กิโลเมตร) โดยจะเริ่มมีผลบังคับใช้ทันที ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2549 เป็นต้นไป

อย่างไรก็ตาม แม้กรณีพิพาทราคาก๊าซธรรมชาติระหว่างรัสเซียและยูเครนจะได้ข้อยุติดังกล่าวแล้ว แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ถือเป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ที่ซื้อขายก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียเริ่มตระหนักถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ทำให้หลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะประเทศในยุโรปต้องแสวงหาแหล่งพลังงานอื่น ๆ มาใช้ทดแทนมากขึ้น อาทิ การหันไปนำเข้าก๊าซธรรมชาติเหลว (Liquid Natural Gas : LNG) จากแอลจีเรีย โดยใช้การขนส่งทางเรือ เพื่อกระจายความเสี่ยงจากการยึดติดกับแหล่งพลังงานจากรัสเซียเพียงแหล่งเดียว ขณะที่อีกหลายประเทศได้เริ่มพัฒนาพลังงานรูปแบบอื่น เพื่อใช้ทดแทนพลังงานจากก๊าซธรรมชาติที่นำเข้าจากรัสเซีย นอกจากนี้ ยังเป็นบทเรียนสำคัญให้กับหลายประเทศที่จะต้องระมัดระวังท่าทีในการดำเนินนโยบายการเมืองและนโยบายต่างประเทศของตนมากขึ้น เพื่อรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างกันไม่ให้เลวร้ายลง เพราะอาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเมืองของกันและกันได้

แผนภาพแสดงระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียผ่านยูเครนไปยังยุโรป

